

Inspectoratul Școlar Județean Suceava, Școala „Ion Creangă” Suceava
County School Inspectorate of Suceava, “Ion Creangă” School from Suceava

Un spirit european în cultura română: Ilie E. Torouțiu

An European spirit in the Romanian culture: Ilie E. Torouțiu

Having been educated as a genuine humanities person in the Austrian educational system from Bucovina, I.E. Torouțiu (1888-1953) was one of the most vigorous personalities that have contributed to the integration of the Romanian spirituality into the European cultural heritage. Brought up into a multicultural climate, he was a passionate defender of the Romanian cultural identity. However, he did not deny or neglect the values created by his fellow countrymen belonging to other 11 ethnic groups and 9 religious denominations. A great connoisseur of the lives and the work of German geniuses, he was a true ambassador of the German culture in a Romania of Francophiles. Thus, he contributed not only to a better understanding of the German culture's sensitivity, strictness and vigor in the Romanian environment, but also to a more accurate perception of the Romanian psychology in the German world.

Keywords: Ilie E. Torouțiu, multiculturalism, values, cultural heritage, nationalism, European integration

Institution's address: Bd. 1 Decembrie 1918, Suceava, România, tel/fax 0330 102210

Personal e-mail: olteapreluca@yahoo.com

La 17 iunie 1888, în satul Solca din Bucovina austriacă, se naște Ilie Torouțiu, cărturarul care, clădit pe tiparul psihologic al vetrei sale natale, avea să fie unul dintre exponenții generației ce va întocmi proiectul unirii Bucovinei cu România și va face eforturi și sacrificii considerabile pentru ca acest proiect să devină realitate. Naționalist, cum erau mai toți românii bucovineni de vârsta lui, a avut convingerea că cea mai firească formă de colectivitate care poate asigura manifestarea deplină a personalității individuale este, după familia care-i veghează primii pași, neamul care trebuie să trăiască într-o organizare statală croită după principii proprii, adecvate așteptărilor și capacităților sale. În virtutea acestei convingeri își va urzi proiectul vieții personale și pentru transpunerea ei în practică avea să facă tot ceea ce urma să îi stea în putință. Alături de Constantin Morariu, Ion Grămadă, Ion I. Nistor, Iancu Flondor, Sextil Pușcariu, George Popovici, George Tofan, Iorgu G.Toma, Emilian Slușanschi, Aurel Morariu, Ilie E. Torouțiu este unul dintre artizanii actului din 15/28 noiembrie 1918, angajat plenar apoi în opera de integrare a provinciei sale în mecanismul politic, economico-social și cultural al patriei sale ideale.

Născut într-o familie modestă („Eu [...]dintre cei nouă copii de țărani pălmași, tata tăietor de lemne, mama gospodină când avea ce gospodări, și spălătoare de rufe străine, când ne strângeam în jurul ei și plângeam de

foame...”¹ avea să dezvăluie măhnit lui Perpessicius atunci când va prelua „Convorbirile literare”), într-un mozaic etnic și confesional (la Solca, pe lângă români, trăiau numeroși germani, evrei, polonezi, slovaci), Torouțiu va absorbi principii și valori culturale diverse, ce vor șlefui o personalitate plurivalentă, cu preocupări multiculturale. După primele învățături dobândite de la părinți, copilul Ilie este înscris la școala primară din sat, înființată în 1874², acolo unde urmează șase clase³, conform legii învățământului primar austriac din 1869 care institua o școală primară obligatorie cu patru clase inferioare și două superioare (supraprimare)⁴. Școala de la Solca era frecventată, în perioada în care copilul lui Toader și al Ecaterinei Torouțiu își începe drumul către lumea literelor, de peste 250 de elevi aparținând tuturor etniilor și confesiunilor religioase⁵, ceea ce va favoriza primele sale experiențe interculturale. Primele cuvinte în germană sau idiș la Solca le-a învățat, interesul pentru meșteșugul ori negoțul practicat îndeosebi de alogeni tot la Solca a înmugurit, copilul maturizat de timpuriu din pricina condițiilor de viață cu totul modeste văzând în aceste alternative ocupaționale șansa progresului pentru neamul său.

Anii de liceu petrecuți la Suceava (1902-1910) au avut un rol hotărâtor în formarea caracterului adolescentului solcan. Au contribuit la aceasta nu doar ceea ce a învățat la o școală rigidă, segregacionistă și discriminativă, ci și relațiile pe care și le construiește în această perioadă. Dacă la școală învață ceea ce era

prevăzut în programele școlare imperiale ce urmăreau formarea unui untherthan obedient și robace, o mare înrăurire va avea asupra lui vorba blajină și sfaturile înțelepte ale părintelui Constantin Morariu de la Pătrăuți, tatăl celui care avea să-i fie cel mai bun prieten, Leca Morariu. „Erudit fără pedanterie și fără nici o pretenție, vorbitor fără pompă zadarnică, om de conducere fără dorința de a ieși el pe planul întâi, creștin fără fanatism și Român fără ură față de alte neamuri”⁶, părintele Morariu și-a crescut copiii în spiritul iubirii necondiționate față de neamul lor, al sacrificiului continuu în vederea ridicării spiritualității acestuia, al respectării unor valori perene ale umanismului: modestia, curajul, dragostea și omenia, respectul pentru familie, înțelepciunea și, mai ales, setea de cultură, singura capabilă să schimbe din temelii soarta românilor.

În acest mediu se va forma adolescentul și apoi tânărul solcan, oaspete frecvent al casei arboroseanului, acolo unde îl așteptau sfaturile înțelepte ale preotului, grija maternă a cucoanei Elena și prietenia copiilor familiei. Aici își va fi completat studiile de istorie a neamului, lecturând cărțile din biblioteca locuinței parohiale, știută fiind ambiția părintelui de a-și procura neapărat cărțile premiate de Academia Română; aici va fi prezentat rezultatele primelor investigații folclorice; tot aici, ascultând muzică de calitate (toți copiii Morariu cântând la diverse instrumente), își va fi format propria cultură muzicală, din repertoriul prietenilor lui nelipsind „Hora detrunchiaților”, „Tricolorul” ori „Pe-al nostru steag” ale lui Ciprian Porumbescu, întreaga familie venerând pe acest frate de suferință al lui Constantin Morariu.

Spiritul său se va modela apoi în anii studenției de la Cernăuți, unde, la Facultatea de Litere și Filosofie, a studiat cu profesori de mare valoare: Sextil Pușcariu, Octavian Isopescu, Mathias Friedwagner, etc. Deși cu vederi politice naționaliste, Torouțiu învață să cunoască, să înțeleagă și să prețuiască marile personalități ale culturii europene, conștientizând faptul că valoarea operei nu stă în originea etnică ori în morală autorului acesteia. Unele dintre aceste personalități sunt evocate în lucrarea *Oameni și cărți*, un volum apărut la Solca, în 1912, și înscris într-un proiect ambițios demarat odată cu publicarea volumului *Chiburi* (Cluj, 1911), acela de a realiza o colecție destinată bibliotecilor publice și cabinetelor de lectură din provincia lui, «Biblioteca Bucovina».

Torouțiu este unul dintre cei mai buni studenți ai seminarului de Limbă română, certificatele obținute, cu același calificativ pe care l-a avut și în liceu-*vorzüglich*-stând mărturie în acest sens, profesorul remarcând seriozitatea, munca asiduă și autentică aplecare către cercetare de care a dat dovadă în pregătirea colocviilor. Nivelul de cunoștințe, capacitatea de comunicare și seriozitatea studentului îl determină pe profesorul Pușcariu (chiar din al treilea semestru) să-l recomande colegului său, Mathias Friedwagner, atunci când acesta

pleacă la Frankfurt/Main și vrea un asistent de limbă română: „Iubite D-le Torouțiu, Cred că-ți pot da o veste bună de Crăciun. Am intrat în legătură cu D-l Friedwagner pentru ocuparea postului de lector la Academia din Frankfurt și te-am recomandat pe D-ta. Condițiile: a ținea vreo șase lecții pe săptămână.”⁷ Odată cu slujba de asistent la lectoratul român, Torouțiu își va continua și studiile universitare, intrând în miezul unei culturi care-l va impresiona și influența prin profunzime, rigoare, disciplină și responsabilitate. A avut astfel ocazia să-și perfecționeze abilitățile de comunicare în limba germană în care era inițiat atât de la gimnaziul sucevean cât, mai ales, de la universitatea cernăuțeană, acolo unde a studiat cu profesorii Hilberg, Grienberger și Kosh și unde, tot în limba germană, a studiat psihologia și logica cu renumitul profesor Richard Wahle. Studiază limba și literatura germană cu profesorul Panzer, analizând mai ales povestirile germane și *Cântecul Niebelungilor*, face studii de filosofie cu profesorii Schuhmann (*Filosofia naturii* și *Psihologia*) și Cornelius, cu care a aprofundat filosofia kantiană. În domeniul romanisticii, pe lângă multe cursuri cu Friedwagner (*Istoria literaturii franceze, Dialectologie și regionalisme*, studii aprofundate despre Corneille, Racine, Dante) are privilegiul de a studia limba italiana cu Benvenuto Terracini, limba și literatura franceză cu Reboul de la Guilliers, cu profesorul Heraeus aprofundând studiile de latină. Deși îndeplinirea obligațiilor sale militare îl vor face să se întoarcă la Cernăuți mai devreme decât s-ar fi așteptat, profesorului care i-a oferit șansa de a cunoaște cultura germană la ea acasă îi va rămâne veșnic recunoscător iar bibliotecii Academiei din Frankfurt îi va expedia, mereu, cărți și broșuri în limba română, cele mai multe apărute în tipografia sa, pentru a continua să-și facă datoria de om de cultură român față de neamul românesc pe care și-l dorea a fi prezent în ochii străinătății într-o lumină favorabilă, cu tot ce avea el mai bun.

Spirit enciclopedist, asemeni mentorului său, Nicolae Iorga (cu care corespundează încă din 1907), cu solide cunoștințe de limbă și literatură română, istorie, filosofie, psihologie, folclor, cunoscând numeroase limbi (germană, italiană, franceză, engleză, greacă, latină, ebraică, armeană, arabă, turcă), Torouțiu își va finaliza studiile la Cernăuți, în vara anului 1914, cu un studiu în germană- *Deutsche Dichtung in Rumanischen Sprache*.

Refuzând să lupte pentru idealuri care nu-i aparțin, în toamna anului 1914 părăsește Bucovina și se stabilește la București, acolo unde va munci din greu pentru a pune pe picioare o nouă tipografie (utilajele cu care-și încropise o mica afacere la Solca nu puteau fi aduse la București), va deschide o librărie, va înființa și conduce „Revista Bucovinei”, demonstrând o imensă forță de muncă și excelente calități organizatorice și administrative, calități care-l fac prețuit de mari personalități, Nicolae Iorga, A.C. Cuza, Simion Mehedinți, Al. Constantinescu fiind doar câțiva dintre cei care îl vor sprijini atunci când ajunge în impas. Aceste calități l-au făcut să obțină și finanțarea

proiectului său tipografic de către principesa Ralu Callimachi: „eu vă ajut pentru că sunteți harnic și foarte cinstit, atât în lucrurile mici, cât și în cele mari” avea să-și motiveze gestul prințesa care îl cunoștea și din modul în care lucrase pentru comenzile ei la Solca dar și din vorbele părintelui Morariu, cu care derula afaceri financiare prin banca reiffeisiană înființată de acesta la Pătrăuți. Când, după război, va fi nevoit s-o ia de la capăt, asemeni lui Sisif, va investi timp și muncă și bani în același tip de afacere, literele de plumb acaparându-l definitiv. Și dacă profilul său spiritual este unul tradiționalist, format la școala „Sămănătorului”, în viața practică este un adept al tehnicii moderne, al utilizării celor mai noi invenții care să permită realizarea unor produse finale de calitate, dar să asigure și securitatea lucrătorilor: cumpără cele mai noi mașini tipografice din Germania, aduce hârtie de calitate de la Viena, comandă cerneluri la Paris și Viena, introduce printre primii ilustrarea-grafică ori fotografică- a textelor tipărite, este un adevărat avangardist în domeniu.

Pe lângă activitatea de la tipografie, Torouțiu a fost o vreme slujitor al școlii. Revenit în Bucureștiul ce-și căuta echilibrul după ocupația germană din timpul războiului, I.E. Torouțiu va obține post de profesor suplinitor de limba germană, mai întâi la Liceul Dimitrie Cantemir (1919-1926) și apoi la Gheorghe Lazăr (1926-1928). Nu erau vremuri ușoare, nici pentru dascăli, mulți dintre ei foști combatanți activi pe front, nici pentru elevii care, în timp de război făcuseră școală pe apucate sau nu făcuseră deloc, nici pentru țara încercată de o criză economică firească. „În acea epocă, viața ei[a școlii] a fost înălțată într-o serie de condițiuni aspre, pentru care nu sunt vinovați nici oamenii, nici conducătorii, nici metodele, ci împrejurările constrângătoare care se nasc întotdeauna în această formă, pe urma marilor sguduirii sociale.”⁷⁸ Experiența pedagogică avea din ceea ce văzuse în școlile în care a fost elev și student, de unde a preluat diverse modele de profesori, și din anii de război când, în România fiind și neputând participa la acțiunile de pe front, datorită fragilității sale fizice și stării precare de sănătate, a suplinit învățatorii plecați pe front din zonele Pașcani și Botoșani (1917) ori a răspuns nevoilor imperative de învățatori români în Basarabia recent unită (1918), așa cum rezultă din corespondența cu Liviu Marian⁹. Se adăugau aici și metodele, rigoarea și seriozitatea dobândite și exersate în anii când, ca asistent al profesorului Friedwagner la Frankfurt, susținuse seminarii pentru care s-a pregătit mult, căci nu i-a fost ușor să răzbată în lumea rece și oarecum autarhică în ceea ce privește ocuparea unui post de asemenea responsabilitate.

A profesat puțin, deși conform aprecierii contemporanilor, avea reale calități care îl recomandau pentru această meserie. Era un profesor riguros și exigent dar drept și prețuit de elevii săi, și asta pentru că a iubit copiii și a considerat mereu că „o adevărată educație trebuie făcută din iubire de oameni și din creștinească iertare”¹⁰. A lucrat cu clase foarte numeroase, multe

dintre ele fiind extrabugetare, prezența lor atât de numeroasă făcându-l să înțeleagă că „cetățeanul nu mai este și nu mai vrea să rămâe turmă și masă amorfă.”¹¹ Predarea limbii germane atunci, imediat după război, nu era tocmai cea mai fericită alegere pentru un cadru didactic. Evenimentele prilejuite de războiul declanșat de lumea germană erau prea aproape pentru a putea fi ignorate ori trecute cu vederea în capitala în care legislația militară prusacă impusese rigori cu care locuitorii cu mentalitate orientală nu puteau fi de acord. A fost nevoie de răbdare și de elasticitate în gândirea și aplicarea strategiilor didactice care să atragă elevii către studierea limbii fostului inamic. Și Torouțiu a dovedit că poate să depășească asemenea obstacole în relația cu elevii săi. Ca un bun român, desigur că le-a vorbit și despre idealurile și sacrificiile pe care, în Marele Război, le-au făcut tocmai pentru împlinirea acestor idealuri. Ca umanist european însă, a știut să dea Cezarului ce era al Cezarului, transmitând elevilor săi nu numai elemente de lexic și gramatică germană ori frunzărind textele din programa obligatorie, ci și cultivând respectul pentru principiile universale și valorile perene pe care le-a onorat creația literară germană, făcându-i să înțeleagă cultura ca fenomen global, că nu trebuie să se supună unor rigori politice aflate într-o evoluție fluidă. Și dacă limba germană a rămas să se studieze în școlile secundare din București și, treptat, să se extindă studiul ei în România lovită brutal de trupele teutonice, aceasta s-a datorat și profesorului Torouțiu, ca și altor bucovineni (Claudiu Isopescu a fost și el prezent, între anii 1918-1920, la catedra de germană de la Lazăr) care au disjuns politica de cultura nord europeană.

Opera sa este o altă dovadă a vocației sale europene. A tradus, după texte originale, din Platon (*Apologia lui Socrate*), și din dramaturgi germani (Anzengruber și Hebbel), din literatura moral-religioasă engleză (D.I.R. Mackduff, I.C.Ryle, John Bunyan) și germană (Otto Funcke) ori din opera lui Tagore (în revista „Floarea Soarelui” fiind numeroase bijuterii literar-filosofice din opera marelui gânditor hindus). Cu ajutorul schițelor de portret din *Oameni și cărți* cunoaștem pe Christoph Martin Wieland, prezentat într-un stil plăcut, alert, pe Heinrich von Kleist, „un mare cântăreț și luptător național”¹², pe Felix Dahn, cu a sa *Credință germană*, ori pe generosul profesor Iaroslav Kramerius. Criticul literar ce numai se ghicea din *Oameni și cărți* se dezvăluie tot mai mult în lucrările apărute mai târziu. *Carmen Sylva în literatura românească* (1924), *Immanuel Kant în filosofia și literatura română* (1925), *Modernismul. Simbolism-impresionism-expresionism* (1926), *Heinrich Heine și beinismul în literatura românească* (1930), *Hermann Sudermann în literatura românească* (1930), *Hermann și Dorothea. Pagini din monografia Goethe* (1931), *Pagini de istorie și critică literară* (1936) sunt dovezi ale maturității spirituale ale cărturarului bucovinean care construiește o punte de legătură între cultura germană, pe principiile căreia s-a format, cu cea română, pe care a slujit-o cu nobilă

abnegație.

Opera sa de căpătâi rămâne *Studii și Documente Literare*, o colecție în 13 volume apărute între 1931-1946, o întreprindere de pionierat în România, o inițiativă ce avea să necesite un imens efort intelectual, o răbdare sisifică, timp și, mai ales, un efort financiar considerabil pentru perioada aceea de criză, când idealismul era abandonat în favoarea unui materialism aproape instinctual, când „...aiurea, înfundați în sinecurele bugetovoriei <<culturale>> trădăvesc atâția profitori”¹³. La demararea proiectului, cărturarul făcuse „...un călduros apel către persoanele cari au scrisori vechi, texte, precum și orice document literar, să ne pună la dispoziție originalul spre a fi copiat de noi și publicat în colecție”¹⁴. I-au răspuns nu doar români, ci și numeroși străini, din întreaga Europă (și nu numai), care cunoscuseră lumea românească direct ori din corespondența cu prieteni români și care doreau să completeze această lucrare căreia Perpessicius i-a remarcat caracterul „... utilitar al unor astfel de tipărituri, de mulțimea și perfecțiunea cărora o literatură matură nu se poate dispensa”¹⁵, considerându-l pe I.E. Torouțiu „un Hurmuzache al celor literare, de extensiunea și importanța celor istorice”¹⁶. A adunat sute de mii de documente din care mai puțin de jumătate au văzut lumina tiparului. O operă de asemenea dimensiuni denotă pasiune, hotărâre și sacrificii pe care nu oricine este dispus și capabil să le facă: „...și-a luat sarcina grea și obositoare, să desfunde lăzile încuiate, să scoată hârtiile prăfuite, să le smulgă din uitare și să le dăruiască luminii viitorimei. Apoi, mai mult încă, să le documenteze, să le întărească valoarea lor, prin note și adnotări explicative care le măresc însăși ființa și rostul existenței lor. Din hârtii moarte și uitate d. Torouțiu a făcut ființe vii, trăitoare, căci le-a dat viață.”¹⁷

Munca lui nu va trece neobservată: „Un N. Iorga, S. Mehedinți, Camil Petrescu, Victor Morariu, Lascarov Moldovanu, C. Stăteanu, G.M. Vlădescu, G.C. Longinescu, și atâția alți specialiști și cărturari și-au spus cuvântul, fie subliniind elogios valoarea documentară a scrisorilor publicate, fie remarcând cu bunăvoință și fără răutate, ci numai din dorința de a se îndrepta, inevitabile erori sau scăpări din vedere, în redactarea și adnotarea unui material atât de vast și variat. Este singura mulțumire sufletească pe care am și urmărit-o”¹⁸.

Un loc important în economia colecției *Studii și Documente Literare* îl ocupă notele lui I.E. Torouțiu. Prezente în primele volume imediat după fiecare set de scrisori iar mai târziu formând un bloc informativ la finalul volumului, acestea reprezintă o adevărată enciclopedie, un tezaur informațional pe care autorul îl împărtășește, generos și dezinteresat, cu cititorul. Ordonate, sistematizate, elegant și convingător prezentate, notele acestea au valoarea lor specială care se adaugă celei a volumelor propriu-zise, sporind importanța documentelor publicate. „Nu știi ce să admiri mai mult, migăleala lucrului, perseverența

cercetărilor după o metodă științifică, răbdarea, bogăția de cunoștințe în toate domeniile, precizia materialului informativ, sistematizarea operei, cum numai cei ce au urmat școala germană sunt în stare la o asemenea muncă. Toate acestea se găsesc în notele adiționale ale lui I.E. Torouțiu”¹⁹.

Notele sale privesc un larg evantai de aspecte, acoperind cele mai variate domenii ale vieții societății cuprinse în corespondența ce face obiectul colecției. Firește că întinderea notelor are dimensiuni diverse, având în vedere, pe de o parte, sursele de informare și pe de alta interesul pe care ar putea să-l trezească informația respectivă. De multe ori, plecând de la o scrisoare de mici dimensiuni, Torouțiu ne introduce în viața unei personalități despre care ne dă numeroase informații, apropiindu-ne de esența vieții și creației sale. Avem ocazia să cunoaștem peste 200 de români, figuri de prelați, de profesori și industriași, de miniștri și juriști, medici și artiști care se înfățișează la judecata cititorului, unii cu alai de informații, alții, mai modești, cu doar câteva cuvinte ori rânduri. S-au creionat profilele unor oameni mari, a căror activitate a contribuit, după puțința și silința lor, la progresul general al societății românești. Cu ei cititorul parcurge vremuri de înălțare concretizate în cele dintâi așezăminte ale României moderne. Cu toții însă rămân datori, pentru neuitare, cărturarului de la Solca, om de aleasă conștiință a valorii care a scos de sub colbul vremii, al nepăsării și neștiinței comori de minte și suflet românesc.

Cel puțin la fel de numeroși sunt și străinii care s-au bucurat de atenția colecționarului, mii de cuvinte reușind să creeze portrete ale unor personaje care, grație muncii lui Torouțiu, au devenit familiare publicului cititor din România. Publius Ovidius Nasso și John Stuart Mill, Claudius Galenos și Auguste Comte, Giovanni Boccaccio și Pablo Martin Meliton Sarasante, Claude Garamond și Wilhelm Humpel sunt doar câteva nume din șiragul celor care și-au găsit locul în inima și colecția lui Torouțiu. Informații legate de biografia lor, de profesiile în care au excelat, de lucrările publicate ori de relațiile lor cu locuitorii spațiului carpato-danubian, de realizări deosebite ori de evenimente familiale, cu toate pot fi întâlnite în note de cele mai multe ori impresionante ca dimensiune și valoare.

Comorile înfățișate cititorului-corespondența junimiștilor și sămănătoriștilor-au dezvăluit caractere, au explicat fapte, au integrat cultura română în cea universală, înfățișând pe creatorul său-poporul român-cu valorile sale perene, cu frământările generate de ruperea zăgazurilor puse de stăpânirea străină și conflictele generate de păreri politice divergente, cu frumusețea lumii patriarhale în opoziție cu clocotitoarea și ineputabilă energie a unei capitale tot mai grăbite în a copia modelul occidental. Volumele lui, ajunse la Oslo și Ankara, Roma și Munchen, Madrid și Varșovia, Stockholm și Lisabona, Budapesta și Paris, Londra și Belgrad, au fost adevărați ambasadori culturali ai

românilor, vorbind lumii despre forța creatoare a unui neam de plugari, despre comorile de argint ale minților sale luminate, despre eforturile întemeierii unei lumi moderne pe structura unei societăți fanariotizate, despre efortul civilizator jucat de Junimea și junimiști, dar și despre veșnica nevoie de reîntoarcere la vatra dătătoare de energii, la izvoarele culturii populare românești, la matricea identitară, folclorul, văzut ca cea mai sigură soluție pentru supraviețuirea ca neam și cea mai trainică sursă de originalitate culturală.

Putem considera, așadar, că *Studii și Documente Literare* reprezintă, în egală măsură, o operă de restituire a unor crâmpie de viață românească dar și una de reconsiderare a valorilor românești în raport cu cele universale, multitudinea de note ale adnotatorului racordând oamenii și faptele lor la angrenajul evoluției general europene de la răscruce de veacuri. Este felul în care Torouțiu a considerat că trebuie să integreze cultura românească în patrimoniul cultural al lumii.

Personalitate plurivalentă formată în mediul multicultural al Bucovinei de acum un veac, umanist din convingere, nu doar prin formare, deschis către marea operă a lumii, Ilie E. Torouțiu rămâne un model de devotament față de neamul căruia i-a aparținut dar și exemplu de intelectual cult și responsabil, pentru care valoarea nu cunoaște nici un fel de limite iar educația pentru valori este considerată o obligație fundamentală și perpetuă. Pentru toate acestea și pentru numeroase fapte ce dovedesc un suflet uriaș și o modestie exagerată, se cuvine să cunoaștem pe „I.E. Torouțiu-profesor, tipograf, critic și istoric literar, academician, patron și mecenate, filantrop, spirit de înaltă cultură, dar și de rară inițiativă și energie practică, strălucit reprezentant al idealismului real pe care îl preconiza încă de student, crainic al culturalității și vredniciei bucovinene, [...] E o culme strălucită la care s-a ridicat omul acesta prin vrednicia proprie, prin energie și talent, adevărat self-made man în înțelesul cel mai propriu, cel mai curat al cuvântului.”²⁰ Așa cum spunea un tânăr bucovinean care s-a bucurat de generozitatea cărturarului născut la Solca, Mircea Streinul, „într-adevăr regret că nu sunt Horațiu ca să-i scriu o odă acestui Mecena al literaturii românești care este profesorul I.E. Torouțiu.”²¹

Note:

1. BAR, Fond Perpessicius, S28(3)/MXLVII.
2. Constantin Ungureanu, *Învățământul primar din Bucovina (1774-1918)*, Editura Civitas, [Chișinău], 2007, p. 277.
3. BAR, Fond I.E. Torouțiu, *Memoriu*, mss., A697,II, «corespondență neinteresantă».
4. Mircea Grigoroviță, *Învățământul în nordul Bucovinei, 1775-1944*, Editura didactică și pedagogică, București, 1993, p. 44.
5. Constantin Ungureanu, *op.cit.*, p. 238.
6. Nicolae Iorga, *Constantin Morariu*, în „Floarea Soarelui”, I,5, 1927, p. 143.
7. BAR, Fond I.E. Torouțiu, S 32(1)/XXXIX
8. ***, *Monografia Liceului Gheorghe Lazăr din București*, București,

- 1935, p. 129.
9. BAR, Fond I.E. Torouțiu, S37(18)/XXXVII
10. Ibidem, mss, A1323 Varia
11. Ibidem.
12. I.E. Torouțiu, *Oameni și cărți*, Cluj, 1912, p. 15.
13. Al.Lupu, I.E. *Torouțiu și Gh. Cardaș, Studii și documente literare*, în „Făt Frumos”, nr. 1-2, Suceava, 1932, p. 76
14. Ibidem, vol. I, p. IX.
15. Perpessicius, *Documente literare*, în „Făt-Frumos”, VI, nr. 6/1931, p. 277.
16. Ibidem, p. 276.
17. Scarlat Preajbă, I.E. *Torouțiu și Gh. Cardaș: Studii și documente literare, vol. I, Dare de seamă făcută la Asociația Publiciștilor Români în aprilie 1932*, în „Făt Frumos”, Suceava, VII, nr. 1-2/1932, p. 22.
18. I.E. Torouțiu, *Studii și Documente Literare*, vol. IV, București, 1933, p. X-XI.
19. Scarlat Preajbă, *op.cit.*, p. 18.
20. Ibidem.
21. Mircea Streinul, *Două valori arborosene: G. Rotică și I.E. Torouțiu*, în „Gazeta bucovinenilor”, IV, nr. 63, 1 oct.1937, p. 2.

Bibliography:

1. Biblioteca Academiei Române, Fond I.E. Torouțiu, Fond Nicolae Iorga și Fond Perpessicius/*Romanian Academy Library, I.E. Torouțiu archive, Nicolae Iorga archive, Perpessicius archive.*
2. ***, *Monografia Liceului Gheorghe Lazăr din București/ The monograph of Bucarest's Gheorghe Lazăr secondary school*, București, 1935.
3. Grigoroviță, Mircea, *Învățământul în nordul Bucovinei, 1775-1944/Elementary education in the north of Bukovina, 1775-1944*, Editura didactică și pedagogică, București, 1993.
4. Iacobescu, Mihai, *Bucovina și mitul habsburgic/Bukovina and Austrian myth*, în „Codrul Cosminului”, Serie nouă, nr. 6-7 (16-17), 200-2001, p. 189-196.
5. Iorga, Nicolae, *Constantin Morariu*, în „Floarea Soarelui”, I,5, 1927, p. 143.
6. Lupu, Al., I.E. *Torouțiu și Gh. Cardaș, Studii și documente literare/I.E. Torouțiu and Gh. Cardaș, Literary studies and documents*, în „Făt Frumos”, VII, nr. 1-2/1932, p. 27-30.
7. Perpessicius, *Documente literare/Literary Documents*, în „Făt-Frumos”, VI, nr. 6/1931, p. 276-277.
8. Preajbă, Scarlat., I.E. *Torouțiu și Gh. Cardaș: Studii și documente literare, vol. I, Dare de seamă făcută la Asociația Publiciștilor Români în aprilie 1932/ I.E. Torouțiu and Gh. Cardaș: Literary studies and documents, first volume, Report for Romanian Journalists Association in April 1932*, în „Făt Frumos”, VII, nr. 1-2, 1932, p. 1-16.
9. Streinul, Mircea, *Două valori arborosene: G. Rotică și I.E. Torouțiu/ Two «arborosean» values: G. Rotică and I.E. Torouțiu*, în „Gazeta bucovinenilor”, IV, nr. 63/1937, p. 2.
10. Torouțiu, I.E., *Oameni și cărți/People and books*, Cluj, 1912.
11. Idem, *Studii și Documente Literare/ Literary Studies and Documents*, vol.I-XIII, București, 1931-1946.
12. Ungureanu, Constantin, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece 1774-1918/Bukovina in the Austrian sway period (1774-1918)*, Chișinău, Editura Civitas, 2003.
13. Idem, *Învățământul primar din Bucovina (1774-1918)/, Elementary education in Bukovina (1774-1918)*, Editura Civitas, [Chișinău], 2007.